

SOUVĚTÍ, VĚTY HLAVNÍ, VĚTY VEDLEJŠÍ

souvětí

spojení dvou a více vět jednoduchých v jeden větný celek

vztah závislosti = hypotaxe

vztah souřadnosti = parataxe

DRUHY VĚT V SOUVĚTÍ

věta hlavní – mluvnicky nezávislá na jiné větě v souvětí, nelze se na ni jinou větou zeptat

věta vedlejší – mluvnicky závislá na jiné větě, zastupuje větný člen věty řídicí, připojuje se spojkou podřadící nebo vztažným zájmenem, vztažným příslovcem

věta řídicí – řídí některou větou závislou, může to být jak věta hlavní, tak i věta vedlejší

věta závislá – závisí na větě řídicí, může to být jen věta vedlejší

DRUHY SOUVĚTÍ

souvětí souřadné – obsahuje nejméně dvě věty hlavní, na počtu vět vedlejších nezáleží

souvětí podřadné – obsahuje pouze jednu větu hlavní a jednu nebo více vět vedlejších

VÝZNAMOVÉ POMĚRY MEZI VĚTAMI

poměr mezi větami		spojovací výraz	příklad
slučovací	obsahy vět jsou si významově rovnocenné	a, i, také, též, ani, pak nebo, jak – tak, jednak – jednak	<i>Martin se vykoupal a / i oholil. Nepřišel ani nezavolal.</i>
stupňovací	obsah 2. věty stupňuje obsah věty 1.	ba, ba i, dokonce i, nejen – ale i	<i>Pršelo, ba i padaly kroupy. Michal včera přišel, dokonce přivedl i svou přítelkyni.</i>
odporovací	2. věta popírá obsah věty 1., odporuje mu	ale, a, avšak, však, jenže, leč, než, nýbrž, a přece, nicméně	<i>Měl přijít, ale nepřišel. Nebylo lehké přijít, a přece jsme přišli.</i>
vylučovací	obsahy vět se navzájem vylučují	nebo, anebo, buď – anebo, buď – buď, či	<i>Zaplať, nebo odejdi. Buď se zlepšíš, nebo půjdeš na jinou školu.</i>
příčinný	2. věta vyjadřuje příčinu, důvod nebo vysvětlení	neboť, vždyť, totiž	<i>Utekl, neboť byl zoufalý. Helena mi na e-mail neodpovídala, byla totiž v nemocnici.</i>
důsledkový	2. věta vyjadřuje důsledek obsahu věty 1.	proto, tudíž, tedy, a tak, a proto, a tedy	<i>Byl jsem unavený, a proto jsem hned usnul. Nedařilo se mi, a tak jsem odešel.</i>

DRUHY VEDLEJŠÍCH VĚT

uvozují je

- **podřadící spojky** – aby, ač, ačkoli, když, jestliže, třebaže, přestože, protože, že, poněvadž, jakmile, zatímco, ledaže
- **vztažná zájmena** – kdo, co, jaký, který, čím, jenž
- **vztažná příslovce** – kdy, kde, kam, odkud

- **podmětná**
 - vyjadřuje podmět věty řídicí, ptáme se: Kdo, co?
 - *Není známo, kdy se vrátí. Kdo se bojí, nesmí do lesa. Zarazilo mě, že si mě nepamatoval.*
- **předmětná**

- vyjadřuje předmět věty řídicí, závisí na slovese věty řídicí, ptáme se pádovými otázkami kromě 1. a 5. pádu
- *Řekni mi, kolik je hodin. Jsem spokojen s tím, co jsem se dozvěděl.*
- **přívlastková**
 - blíže určuje některé podstatné jméno nebo zájmeno z věty řídicí, ptáme se: Jaký, který, čí?
 - *Otevřel některé z těch oken, která vedou na zahradu. Zavolali ve chvíli, kdy usnul.*
- **přísudková**
 - vyjadřuje jmennou část přísudku jmenného se sponou, ve větě řídicí zůstává jen spona
 - *Obloha byla, jako by ji namaloval. Podlaha byla, jako když ji vymydlí. Ty jsi ten, kdo zlobil.*
- **doplňková**
 - vyjadřuje doplněk věty řídicí, bývá uvozena spojkami *jak, která*, ve větě řídicí bývá nejčastěji sloveso smyslového vnímání s vyjádřeným předmětem
 - *Slyšel chlapce, jak se směje.*
- **přísluvečná**
 - **místní**
 - vyjadřuje místní určení, ptáme se: Kam, kde, odkud, kudy?
 - *Kam šlápnou, tam tráva neroste. Půjdu, odkud jsem přišel.*
 - **časová**
 - vyjadřuje časové určení nebo omezení, ptáme se: Kdy, jak dlouho, po jakou dobu?
 - *Až se maminka vrátí, bude mít radost. Kdykoli přijel do města, šel ho navštívit.*
 - **způsobová**
 - vyjadřuje příslovečné určení způsobu, prostředku, popř. zřetele, ptáme se: Jak?
 - *Přišel, aniž se ohlásil.*
 - **měrová**
 - vyjadřuje příslovečné určení míry věty řídicí, ptáme se: Jak moc, do jaké míry?
 - *Čím více se snažil, tím méně mu to šlo.*
 - **příčinná (důvodová)**
 - vyjadřuje příčinu obsahu věty řídicí, ptáme se: Proč, z jaké příčiny?
 - *Protože mu nesloužilo zdraví, odjel na léčení do lázní. Časopis nevyšel proto, že se nesešlo dost příspěvků.*
 - **účelová**
 - vyjadřuje účel vzhledem věty řídicí, tj. okolnost, ke které směřuje naše jednání, ptáme se: Za jakým účelem?
 - *Uděláme všechno, abychom zvítězili. Udělali to za účelem toho, aby postavili nový dům.*
 - **podmínková**
 - vyjadřuje podmínku, při níž může nastat děj věty řídicí, ptáme se: Za jaké podmínky?
 - *Kdybych to věděla, nestalo by se to. Uděláš zkoušky, jestliže se budeš učit. Jestliže dáme cukr do vody, rozpouští se. Kdyby naše družstvo vyhrálo, postoupilo by do finále.*
 - **přípustková**
 - vyjadřuje přípustku, tj. okolnost, která je v rozporu s obsahem věty řídicí, ptáme se: I přes co?
 - *Přestože bylo krásné počasí, zůstali jsme doma.*

Tabulka pro určování druhů vedlejších vět

druh věty vedlejší	vyjadřuje tento větný člen věty řídící	spojovací výrazy	příklady
podmětná	podmět	kdo, co, že, aby	Kdo někdy zašel do této restaurace, rozhodně nelitoval. Není mi jasné, kdy přijde.
předmětná	předmět	že, aby, kdo, co, kde, kam, jak	Nikdo nechápal, jak ho mohlo něco takového napadnout. Tomáš mi napsal, že má novou hru.
přísllovečná - druhy	přísllovečné určení		
- místní	místo	kde, kam, odkud	Vrať se, odkud jsi přišel. Nejezdí rychle tam, kde to neznáš.
- časová	časové okolnosti	až, když, jakmile, než	Napiš, až tam přijedeš. Než půjdeš do práce, vzbud' mě.
- způsobová	způsob	jako, jak, jak-tak	Udělal jsem to tak, jak to bylo v návodu. Najednou zmizel, jako by se po něm země slehla.
- měrová	míru	jako, jak, čím-tím	Čím více se učila, tím méně toho věděla. Křičela, až mě bolely uši.
- příčinná	příčinu	že, protože, poněvadž	Lékaři už nemohli nic dělat, protože poranění byla rozsáhlá. Dnes nikam nejdu, poněvadž mě bolí hlava.
- účelová	účel jednání v budoucnu	aby	Jirka musel začít trénovat, aby splnil stanovené limity. Uděláme všechno, aby koncert dopadl dobře.
- podmínková	podmínku, při níž může nastat děj věty řídící	-li, kdyby, jestliže, když	Budeme-li se chovat opatrně, nic se nám nestane. Kdyby to věděl, nikdy by to nezkoušel.
- přípustková	okolnost, která je v rozporu s obsahem věty řídící	ač, ačkoli, i když, přestože	Přestože útočník neměl potřebný počet bodů, na turnaj pozvání dostal. I když bowling nikdy nehrála, darilo se jí.
přívlastková	přívlastek podstatného jména	kdo, co, který, jaký, čím, jenž, kde	První termín je určen pro děti, které si vybrala režisérka. Znám hodně lidí, jež chtějí odjet za prací do Německa.
doplňková	doplněk	jak, kterak, jako by	Sousediv pes pozoroval kočku, jak opatrně našlapuje. Slyšela jsem babičku, kterak připravovala snídaní.
přísudková	jmennou část přísudku		Zimní zahrada byla, jako by ji pocukroval. Naše sousedka byla z těch, kdo vždycky všechno ví.

CVIČENÍ

1. Určete poměr spojení vět v souřadném souvětí.

Za táborem byl nízký borový les a za ním se leskla hladina rybníka. Pavel zůstal sám, neboť se k němu nikdo nepřipojil. Mírek s Jirkou na to nestačili, proto si přizvali Michala. Strýc se ho nejen ujal, ale umožnil mu i studium. Už se šefilo, avšak Bára stále nepřicházela. Zablesklo se, ale hrom slyšet nebylo. Na nádraží jsme sice dorazili včas, ale vlak už byl pryč. Nejenže přišel pozdě, ale ani se neomluvil. Hloučky lidí se nerozešly, ba naopak zhoustly. Buď Evu nikdo nepozval, nebo nepřišla záměrně. Nepřišel do školy, dostal totiž chřipku. Dostal chřipku, nemohl proto přijít do školy.

2. Posuďte, v jakém poměru jsou věty v souvětí bez spojovacích výrazů.

Blíží se podzim, je čas sklídit úrodu. Pro nepříznivé počasí jsme nemohli na výlet, zůstali jsme doma. Mráz neustával, ještě zesílil. Zboží bylo ve skladech dost, v obchodech se nedostávalo. Budova byla tichá, chodby byly prázdné. Petr nepřicházel sám, vždy ho někdo doprovázel. Lidé jsou svátečně oblečení, nikdo nikam nespěchá. Prokop rozsvítil všechna světla, bál se tmy. Neuposlechl, udělal si to po svém. Odešel jsem, nemohl jsem to tam vydržet.

3. Odlište jednoduché věty s několikanásobným přísudkem od souvětí.

Voda v hrnci se vaří, syčí a bublá. Zamrzlá přehrada mlčela a zdálky vypadala jako zrcadlo. Dech ulétal chlapcům od úst a ihned zmizel. Ve vlaku se dostal nemocný do klidnější nálady, byl sokraticky vyrovnaný. Naše kořata si hrála s klubíčky a přitom hlasitě mňoukala. Náš soused v jediném pokoji svého domu pracuje, jí i spí. Pes skočil do vody a rychlými pohyby plaval na druhý břeh.

4. Utvořte souřadné souvětí.

Robinson pátral po krajině. Nespátřil známku života.

Na zpáteční cestě šel opatrně. Upřeně pozoroval cestu, kudy šel.

Šel bos. Šlo se mu v písku dobře.

Po celodenní chůzi nebyl unaven. Nebolely ho ani nohy.

Jako obvykle si ulovil něco k večeři. Jinak šel hladový spát.

5. Určete druh větného členu a nahraďte ho vedlejší větou.

Šperky z korálků vyrobila mamince *pro radost*.

Líbí se mi *plavat* v řece.

Měl obrovské nutkání *odejít z místnosti*.

Slyšela jsem našeho souseda *přijet* kolem půlnoci domů.

Vyzvala manžela na plese *k tanci*.

Při *vší snaze* svoji práci v termínu neodevzdala.

Kvůli svátkům byly obchody zavřené.

Trvá mu věčnost *uklidit si*.

Při *nedodržení předpisů* budete pokutováni.

I přes nepříznivé počasí závody nakonec proběhly.

6. Podtrhněte vedlejší věty – věty předmětné rovnou čarou a podmětné vlnovkou.

Není známo, k čemu zařízení sloužilo. Je pravda, že ten večer přišlo. O kom se mluví, ten se zjeví. Nevím, co si mám o tom myslet. Kdo to udělal, nezjistilo se dosud. Hned jsme poznali, kdo nám ty květiny přinesl. Jana se divila, čemu se Luděk směje. Je nutné, aby mu to někdo oznámil. Nevěděl jsem, jestli mu to mám věřit. Je chvályhodné, když žáci hodně čtou.

7. Určete, na kterém podstatném jméně závisí vedlejší přívlastková věta, řekněte, čím je spojena, a doplňte interpunkci.

Uprostřed místnosti byl stůl na kterém stála váza s květinami. Muž k němuž tě pošlu ti všechno vysvětlí. Krajem se šířila zpráva že vojna brzy skončí. V kůlně kde bylo uloženo náradí panoval vzorný pořádek. Slunce plane na temně modré obloze jaká bývá uprostřed léta. Matka měla starost co se zase stane. Na stole ležel dopis se vzkazem aby se Jirka zařídil po svém. Pořadatele vedla snaha aby průběh zápasu nebyl rušen. Ozvala se rána jako když spadne něco těžkého. Často se vracel do těch míst kde vyrůstal.

8. Podtrhněte vedlejší věty – předmětné rovnou čarou, doplňkové vlnovkou.

Sledovali jsme, jak kocour číhá na myš. Sledovali jsme kocoura, jak číhá na myš. Viděli jsme Petru Janů, jak zpívá v Lucerně. Viděli jsme, jak Petra Janů zpívá v Lucerně.

9. Podtrhněte vedlejší věty příslovečné a určete jejich druh.

Když bude pěkné počasí, pojedeme do aquaparku. _____

Běž si, kam chceš. _____

Než jsme vyrazili, setmělo se. _____

Cesta, kudy jsme šli, se klikatila. _____

10. Podtrhněte vedlejší věty – příslovečné příčinné rovnou čarou, příslovečné účelové vlnovkou.

Protože ji přednáška zaujala, začala pozorně poslouchat. Jeli na kole, protože chtěli dorazit včas. Jeli na kole, aby dorazili včas. Jelikož chceme kupovat byt, musíme začít šetřit. Musíme začít šetřit, abychom mohli koupit byt.

11. Podtrhněte vedlejší větu a určete její druh.

Zajímalo mě, z které doby pochází vystavované exponáty. _____

Ptal se, kudy se dostane do centra města. _____

Rodiče jí radili, aby zkusila přijímací zkoušky na vysokou školu. _____

Žák sledoval, jak mistr opracovává dřevo. _____

Je nutné, aby se ke zkoušce přihlásil nejpozději příští týden. _____

Obloha byla, jako by ji vymetl. _____

Na místo jsme dorazili rychleji, poněvadž jsme stihli dřívější vlak. _____

Pokud zavoláte, přijedeme pro vás. _____

Jestliže zavoláte, přijedeme pro vás. _____

Když zavoláte, přijedeme pro vás. _____

Když začal padat první sníh, vzpomněla jsem si na své dětství. _____

Janu jsme poznali okamžitě, třebaže jsme ji pár let neviděli. _____

Potěšilo mě, že si vzpomněli na moje narozeniny. _____

Spolužačka, která byla dlouho nemocná, přišla dnes do školy. _____

Kamarád, který se vrátil z Prahy, u mě přespál. _____

Dostal jedničku, protože se poctivě učil. _____

12. Doplňte interpunkci, podtrhněte vedlejší větu a určete její druh.

